

УДК 159.922.8

Богдан Піонтковський-Вихватень,
м. Київ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ УКРАЇНИ У 50-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

В статье раскрываются изменения в содержании среднего образования в 50-е годы XX века. Послевоенной образовательной системе пришлось разрабатывать новую законодательную базу, а также методическое сопровождение среднего образования. Пересматривать основные его компоненты, а это – учебные планы, программы, учебники и методические пособия. Автор анализирует одну из основных составляющих обучения – учебные планы, потому что в образовательной системе были созданы условия для создания средних учебных заведений нового типа: школа рабочей молодежи, фабрично-заводские школы, политехнические школы.

Ключевые слова: учебные планы, общеобразовательные учебные заведения, школа рабочей молодежи, школа-интернат, фабрично-заводские школы, экспериментальная средняя политехническая школа с производственным обучением, политехнические школы.

The article describes the changes in the content of secondary education in 50 years of the twentieth century. Post-war educational system had to develop a new legal framework and methodological support of secondary education. Reviewing its main components, and this – the curricula, programs, textbooks and manuals. Author analyze one of the major components of education – the curriculum, because the conditions were created for the establishment of the educational system of secondary schools of a new type: the school of young workers, factory school, polytechnic schools.

Key words: curricula, educational institutions, the school working youth, boarding school, factory school, an experimental school with average polytechnic apprenticeship, polytechnic schools.

Відомо, що 9 травня 1945 р. закінчилась Велика вітчизняна війна перемогою Радянського союзу. В Україну з евакуації поступово повертались люди, починаючи налагоджувати побут та життя. У складних післявоєнних умовах розпочиналась відбудова народного господарства, а разом з ним і системи загальної освіти.

У цей період відремонтовано старі та побудовано нові школи, навчальні кабінети, відновлено бібліотеки, позашкільні заклади, які було зруйновано під час війни. Активно друкувались підручники для українських, молдавських, білоруських тощо шкіл, збирались книги, посібники та художня програмна література для шкільних бібліотек. Промислові підприємства, колгоспи й радгоспи також допомагали шкільній розбудові.

З початком науково-технічної революції середини 50-х років ХХ ст. економічна сфера потребувала не лише кваліфікованих робітників, а й підготовлених працівників. Таким чином, було переглянуто чинну систему освіти, освітньої політики, уряду в цілому. Необхідно зазначити, що педагогічні основи реформи було започатковано на XIX з'їзді КПРС 1952 р., де було проголошено необхідність запровадження політехнічного навчання в середній школі. Тому, починаючи з 1954 р. в УРСР здійснювався експеримент з виробничого навчання учнів старших класів (8–10) на базі

промислових підприємств, колгоспів тощо. Цього ж 1952 р. було відновлено спільне навчання у школах хлопців та дівчат.

Ідею реформування освітньої галузі було порушено на XX з'їзді КПРС у лютому 1956 р., що стало імпульсом «хрущовської відлиги» і констатувало реалізацію загального обов'язкового семирічного навчання та створення умов для запровадження 10-ти річного навчання. Генеральний секретар М. Хрущов проголосив мету реформи – школа має забезпечити учнів загальною та політехнічною освітою і готувати їх до практичної діяльності у народному господарстві. Впровадження урядової освітньої політики було покладено на Міністерство освіти УРСР, яке упродовж 1949–1957 рр. очолював Г. Пінчук (доктор філологічних наук), а протягом 1957–1962 рр. – професор І. Білодід [1].

У жовтні 1943 р. було створено Академію педагогічних наук, яка у подальшому поєднувала та координувала зусилля науково-педагогічних закладів різного типу, розробляла та впроваджувала нові навчальні плани у систему освіти. У 1946–1950 рр. Академією педагогічних наук було розроблено перший після війни п'ятирічний план відновлення і розвитку народного господарства, що передбачав відновлення та відбудову шкіл, розширення шкільної сітки та збільшення контингенту в них.

У 1950/1951 навчальному році функціонувало більше 220 тисяч загальноосвітніх шкіл, де навчалось приблизно 35 мільйонів учнів.

УРСР належала до соціалістичних держав, яка займала перші місця у світі з розвитку науки. У 1946–1950 рр. в УРСР було збудовано 3334 школи, у т. ч. методом народної будови – 2403 школи. За першу післявоєнну п'ятирічку кількість загальноосвітніх шкіл зросла у 1950 р. до 29225 одиниць, а учнів у них – до 6 мільйонів 435 тисяч.

У 1955/1956 навчальному році у середніх загальноосвітніх школах України навчалось приблизно 3 мільйони 160 тисяч учнів, у т. ч. у 8–10 класах більше 1 мільйон 103 тисяч учнів. За період з 1944 по 1956 рр. семирічну, середню вечірню та заочну школу закінчило приблизно 500 тисяч учнів і майже 200 тисяч отримали атестат зрілості. У 1956 р. на території України у 30304 школах навчалось більше 5 мільйонів 755 тисяч учнів. Було відкрито 168 нових середніх загальноосвітніх шкіл. У 1957/1958 навчальному році кількість учнів у загальноосвітній школі становила 28,7 мільйонів. Також розширилась мережа вечірніх шкіл робітничої та сільської молоді.

У 1950/1951 навчальному році у школах УРСР працювало 226,5 тисяч учителів, завідуючих, директорів та завучів шкіл, що на 88,6 тисяч більше ніж у 1945/1946 навчальному році.

Особливої значущості набуло за ці роки будівництво шкіл у західних областях УРСР. На початку п'ятирічки там було 5978 шкіл, що охоплювали 867,8 тисяч учнів, а в 1950 р. – 7565 шкіл, де навчалось 1 мільйон 249 тисяч учнів. У 1949–1952 рр. збільшилась кількість семирічних шкіл на 8446 та середніх – на 1838; кількість учнів у 5–7 класах у 1951/1952 навчальному році зросла порівняно з 1948/1949 навчальним роком на 3628 тисяч, а в 8–10 класах – на 715,5 тисяч. У 1957/58 навчальному році у СРСР працювало 198490 загальноосвітніх шкіл денної форми навчання, де навчалось 28 мільйонів 186 тисяч учнів. В Україні працювало 30063 школи – 5 мільйонів 525 тисяч учнів.

Наприкінці 50-х рр. XX ст. кількість випускників середніх шкіл перевищувала кількість тих, хто вступив до вищих навчальних закладів. Більшість випускників шкіл повинні були залучитись до трудової діяльності у промисловості, сільському господарстві, однак у загальноосвітніх школах молодь випускалась недостатньо практично підготовленою до трудової діяльності, там недостатньо здійснювалась профорієнтація учнів.

За роки післявоєнної п'ятирічки відбулися ґрунтовні зміни у структурі шкільної мережі УРСР, що підтверджується наступними даними (табл. 1).

Зміни в структурі шкільної мережі УРСР

Роки	Типи шкіл, кількість					
	Початкові	%	Семирічні	%	Середні	%
1945	13860	47	8213	31	2134	8
1950	16302	61	12410	42,5	2985	10,1

Під час втілення на практиці першого післявоєнного п'ятирічного плану відбудови і розвитку народного господарства школи мали серйозні труднощі, серед яких була значна кількість мігрантів у зв'язку з реєвакацією людей на батьківщину. Ця ситуація, що зумовлена війною, передбачала встановлення гнучкої та оперативної системи обліку дітей, які потребували обов'язкового навчання. Отже, було виконано значну роботу з відновлення шкільної мережі, обліку дітей, які повертались з батьками з евакуації.

План розвитку народного господарства на 1949 р. передбачав введення семирічного загальноосвітнього обов'язкового навчання дітей.

Розпочалось поширення мережі семирічних шкіл (організовували підвезення дітей до школи, створювали пришкільні інтернати для дітей, які залишилися без батьків або живуть далеко від школи). Також було проведено роботу зі заохочення та мотивування вступу дітей шкільного віку до вступу на навчання до старших класів (повної середньої школи), які закінчили семирічну школу.

Для того, щоб забезпечити спеціальну підготовку випускників середніх шкіл у технікумах було відкрито відділення, що приймали дітей з повною середньою освітою. Термін навчання на цих відділеннях становив 2–3 роки. На базі середньої школи почали відкриватись технічні училища (з терміном 1–2 роки) для підготовки працівників вищої кваліфікації. Так, наприклад, Перший Київський медичний коледж, один із найстаріших навчальних закладів Києва, який було засновано 1842 р. і досі навчає на базі неповної або середньої освіти та випускає середній медичний персонал.

У післявоєнні роки розповсюджувались створені у 1943 р. школи працюючої та сільської молоді (вечірні/змінні). Хлопці та дівчата успішно працюють на виробництві та отримують повну середню освіту в школах робочої молоді, після чого продовжують навчання у вищих навчальних закладах.

За час війни було багато дітей, які втратили одного або обох батьків, у сім'ях не було умов для виховання і розвитку дітей, тому у вересні 1956 р. було створено новий тип школи – школа-інтернат. На повне державне забезпечення до таких навчальних закладів приймали дітей-сиріт, а також дітей з багатодітних, малозабезпечених сімей.

Особлива увага у післявоєнні роки приділялася політехнічній освіті у середній школі. У директивах п'ятої п'ятирічки 1951–1955 рр. висувалась вимога «приступити до втілення політехнічної освіти в середній школі та вжити заходів, необхідних для переходу до загальноосвітньої політехнічної освіти» [1].

З 1954 р. Міністерство освіти УРСР запровадило у загальноосвітніх школах виробниче навчання. У цих школах учні 7–10 класів окрім загальноосвітніх наук проходили і виробничу практику на промислових підприємствах, колгоспах та радгоспах. Вони отримували загальну середню освіту і готувались до практичної діяльності у різних галузях народного господарства з отриманої ними спеціальності.

Міністерство освіти переглянуло навчальні плани та програми й запровадили у школах політехнічну освіту. У 1953–1955 рр. Академія педагогічних наук УРСР видала літературу з викладання шкільних курсів з урахуванням задач політехнічного навчання.

Міністерство освіти та Академія педагогічних наук РРФСР розробили та з 1954/1955 навчального року запровадили у школах нові навчальні плани та програми [4]. Навчальний план початкової, семирічної та середньої школи з українською мовою навчання УРСР на 1954/1955 навчальний рік складався з таких предметів і мав наступну кількість тижневого навантаження, як наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

**Навчальний план середньої школи
з українською мовою навчання УРСР на 1954/1955 навчальний рік**

№	Назва предметів	Кількість годин на навчальний тиждень на клас									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Українська мова і література	13	10	10	6	7-6	6	5	4	4	4
2	Російська мова і література	-	3	4	4	5-6	6	6	5	5	5
3	Арифметика	6	6	5	6	6	2	-	-	-	-
4	Алгебра	-	-	-	-	-	2	3-2	3-2	2	2
5	Геометрія	-	-	-	-	-	2	2-3	2-3	1-2	2-1
6	Тригонометрія	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2-3
7	Фізика	-	-	-	-	-	2	2-3	3	3	4-5
8	Хімія	-	-	-	-	-	-	2-1	2	2	3
9	Астрономія	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
10	Природознавство	-	-	-	1-2	2	3	2	2	2-1	-
11	Географія	-	-	-	2-1	3	2	2	3-2	2-3	-
12	Історія	-	-	-	2	2	2	2	4	4-3	4-3
13	Конституція СРСР	-	-	-	-	-	-	1-2	-	-	-
14	Іноземна мова	-	-	-	-	3	3	3-2	2-3	3	3
15	Фізичне виховання	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
16	Малювання	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-
17	Співи	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
18	Креслення	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
19	Психологія	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
20	Логіка	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
21	Ручна праця	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
22	Праця на шкільній навчально-дослідній ділянці і в навчальних майстернях	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Разом		21	24	24	26	33	33	33	33	34	34

Мета нового навчального плану полягала у збереженні загальноосвітнього рівня знань, який учні отримували у середній загальноосвітній школі, а також передбачалось зменшення кількості годин на гуманітарні науки за рахунок розвантаження навчальних програм від другорядного матеріалу, що виходив за межі основ наук. Нові програми значно враховують вікові особливості учнів. У новому навчальному плані збільшується кількість годин для навчальних предметів фізики і хімії. Ці предмети стають провідними серед навчальних дисциплін у курсі середньої школи. Нові навчальні програми з фізики, хімії та біології передбачали більш широке ознайомлення учнів зі застосуванням законів цих наук у виробництві. Також збільшилася кількість практичних та лабораторних робіт.

Упроваджувалися екскурсії на виробництво, на що у навчальному плані школи 4-9 класів окрім 33 навчальних тижнів, надавалися додаткові 6 днів у кожному класі. Новим навчальним планом передбачається введення уроків ручної праці. Це надавало учням можливість набути навичок щодо практичного користування знаряддями праці.

Мета цього нововведення полягає у тому, що учні оволодівали більш важливими знаннями та вміннями, що необхідні у виробництві. Великої значущості набували

Розділ І. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

практикуми, що започатковувалися у старших класах за спеціально розробленими програмами. Ці практикуми *стали принципово новим педагогічним явищем в історії загально-освітньої школи*. Сьогодні ми назвали б це впровадження *інноваційним*.

Необхідно зазначити, що новий навчальний план з практичних, лабораторних робіт та екскурсій, програми з праці 1–6 класів, практикуми у 8–10 класах у багатьох школах не було виконано. Головною причиною цього була недостатньо розроблена навчально-матеріальна база. Однак там, де органи народної освіти та керівництво шкіл проявляли ініціативу та наполегливість, там питання навчально-матеріальної бази розв'язувалося успішно.

Із 1955/1956 навчального року школи УРСР почали перехід на нові, більш досконалі програми з іноземних мов, де значна увага приділялася практичному оволодінню мовою, було усунуто зайве перевантаження граматичним матеріалом.

Тижневе навантаження за окремими предметами у новому навчальному плані (ствердженому Міністерством освіти) середньої загальноосвітньої школи мав наступний вигляд (табл. 3).

Таблиця 3

**Навчальний план загальної середньої загальноосвітньої школи
1955/1956 навчальний рік**

№	Назва предметів	Класи									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Російська мова та література	13	13	13	9	9	8	6	6/5	4	4
2	Математика	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
3	Історія	–	–	–	2	2	2	2	4	4	4
4	Конституція СРСР	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
5	Географія	–	–	–	2	3	2	2	2/3	3	–
6	Біологія	–	–	–	2	2	2	3	2	1	–
7	Фізика	–	–	–	–	–	2	3	3	4	5/4
8	Астрономія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
9	Хімія	–	–	–	–	–	–	2	2	3	3/4
10	Психологія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
11	Іноземна мова	–	–	–	–	4	4	3	3	3	3
12	Фізкультура	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
13	Малювання	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–
14	Креслення	–	–	–	–	–	–	1	1	1	1
15	Співи	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–
16	Праця і практичні заняття	1	1	1	1	2	2	2	–	–	–
17	Практикум з сільського господарства, автосправи, електротехніки	–	–	–	–	–	–	–	2	2	2
	Разом	24	24	24	26	32	32	32	33	33	33

До нового навчального плану було введено уроки праці у 1–4 класах (1 година), практичне заняття в майстернях та на навчально-дослідних ділянках у 5–7 класах (2 години), практикуми з машинознавства, електротехніки та сільського господарства у 8–10 класах (2 години).

Стосовно змісту та послідовності вивчення навчальних предметів новий навчальний план має наступні *відмінності* від попереднього.

- Заміна у 4 класі занять з природознавства, географії та історії простішим матеріалом, що передбачає ознайомлення з предметами у меншому обсязі у зв'язку з важкістю для розуміння матеріалу дітьми 10–11-річного віку.

- Перенесення викладання Конституції СРСР з 7 до 10 класу у зв'язку з важкістю вивчення цього предмета учнями 13-річного віку. Викладання Конституції СРСР у 10 класі буде базуватися на історії.

- Перенесення викладання економічної географії СРСР з 8 до 9 класу, а економічної географії іноземних держав – з 9 до 8 класу, що дасть кращу можливість засвоїти географію Радянського Союзу.

- Вивчення ботаніки упродовж 2-х років у 5–6 класі, замість 1,5 років, а вивчення зоології передбачало період в 1 рік у 7 класі, замість 1,5 років.

- Перенесення викладання психології з 9 до 10 класу. Це сприятиме більш ґрунтовному засвоєнню учнями знань з психічної діяльності, психологія вивчатиметься після анатомії та фізіології людини у 8 класі, а також після вивчення у 9 класі заключного курсу біології.

- Вилучення з навчального плану середньої школи логіки, як самостійного предмету викладання, для того, щоб ознайомити учнів з основними поняттями логіки у подальшому, під час вивчення психології.

- Введення співів у 5–6 класах, для підвищення музичної культури учнів середніх шкіл.

З метою забезпечення наступності у навчально-виховній діяльності шкіл за новим та раніше чинним навчальним планом Міністерство освіти дозволило на 1955/1956 навчальний рік:

- у 7 класі залишати дві години на тиждень для викладання Конституції СРСР за рахунок годин, відведених новим навчальним планом на працю; до того ж, відвести 3 години на тиждень для вивчення географії, а для біології – 2 години;

- у 8 класі залишити викладання економічної географії СРСР, на що відвести 3 години на тиждень за рахунок зменшення на 0,5 годин практикуму за новим планом;

- у зв'язку з тим, що у 9 класі 1955/1956 навчального року вивчатиметься іноземна економічна географія, відвести на викладання цього предмета 2,5 години на тиждень, а звільнені 0,5 годин використати в цьому ж класі для викладання біології, що у 1955/1956 навчальному році буде викладатися за старою програмою і старими підручниками;

- у 10 класі не вивчати Конституцію СРСР у зв'язку з тим, що учні, які у 1955/1956 навчальному році будуть навчатися у 10 класі уже вивчали цей предмет у 7 класі [2].

У Міністерстві освіти УРСР 1956 р. постало питання про збільшення терміну навчання з 10 до 11 років у зв'язку з тим, що запровадження політехнічного навчання спричинило перевантаження учнів. Необхідно було переглянути навчальні плани та програми, збільшивши кількість годин на вивчення фізики та хімії.

З метою узагальнення досвіду політехнічного навчання у школах УРСР відбулася Республіканська наукова конференція (27–28 червня 1956 р.), де було окреслено суть політехнічного навчання, що в УРСР здійснювалося «шляхом засвоєння учнями знань про наукові основи фізики, хімії, біології, математики, креслення, географії і під час навчально-виробничих екскурсій, практичних занять з учнями 5–7 класів у майстернях як навчально-дослідних ділянках» [1]. Міністерство освіти у 1954–1956 рр. експериментально запровадило в окремих школах виробниче навчання для учнів 8–10 класів на заводах, фабриках, МТС і в колгоспах, радгоспах, до яких були прикріплені школи. Передбачалося, що учні оволодіють загальноосвітніми та політехнічними знаннями, а також спеціальностями кваліфікованих робітників промисловості чи сільського господарства. У 1955–1956 рр. виробниче навчання було запроваджено у 459 середніх школах зі 60 спеціальностей кваліфікованих робітників [3].

Розділ І. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

Для визначення доцільних способів перебудови діяльності школи Міністерство освіти УРСР започаткувало проведення експерименту у 28 восьмирічних загальноосвітніх трудових політехнічних дослідних школах республіки та у місті Києві. У цих школах практично перевірялися спеціальні навчальні плани та програми, а також організація та методи навчання, створені для восьмирічної школи науково-дослідними Інститутами педагогіки і психології. Навчальні плани та програми розроблялися з урахуванням досвіду діяльності радянської школи, особливо в справі трудової підготовки, поєднання навчання з продуктивною працею учнів. Наводимо навчальний план восьмирічної дослідної школи 1958/1959 навчального року (табл. 4).

Таблиця 4

Навчальний план восьмирічної дослідної школи 1958/1959 навчального року з українською мовою навчання

№	Назва предметів	Кількість навчальних годин на тиждень на клас							
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Українська мова і література*	12	12	10	10	5	5	5/4	4
2	Російська мова і література	–	–	4	4	5	4	4/5	4
3	Арифметика	6	6	6	6	6	2	–	–
4	Алгебра	–	–	–	–	–	2	3	3
5	Геометрія	–	–	–	–	–	2	2	3
6	Фізика	–	–	–	–	–	2	3	2
7	Хімія	–	–	–	–	–	–	2	2
8	Природознавство	–	–	–	–	2	2	2	2
9	Праця	2	2	2	2	3	4	3	3
10	Географія	–	–	–	–	2	2	2	2
11	Історія	–	–	–	–	3	2	2	3
12	Іноземна мова	–	–	–	–	3	3	3	3
13	Фізичне виховання	2	2	2	2	2	2	2	2
14	Малювання	1	1	1	1	1	1	–	–
15	Креслення	–	–	–	–	–	–	1	1
16	Співи	1	1	1	1	1	1	1	1
Всього		24	24	26	26	33	34	35	35
Літня навчально-виробнича практика		–	–	18	36	72	72	72	48

*Примітка: у школах з російською мовою навчання ця кількість годин відведена на російську мову і літературу. Із загальної кількості годин, визначених на українську та російську мови і літератури, відводиться на вивчення української та російської літератури у 5, 6, 8 класах по дві, а в 7 класі – 1,5 години на кожну.

Навчальний план восьмирічної дослідної школи передбачає опанування випускниками відносно завершеного обсягу знань, навичок та вмінь з навчальних предметів, що необхідний для майбутньої практичної діяльності, отримання певного фаху та продовження політехнічної освіти у школах працюючої молоді, старших класах середньої політехнічної школи з виробничим навчанням, професійних середніх та інших навчальних закладах. У програмах для дослідних восьмирічних шкіл відображено відповідний рівень науки, забезпечено систематичність і наступність у викладанні навчальних предметів, зв'язок теорії з практикою, узгодженість курсів між собою.

Отже, випускники восьмирічної школи отримували необхідну підготовку для участі в промисловому й сільськогосподарському виробництві та для продовження власної освіти.

Перехід шкіл-десятирічок на навчальний план середньої трудової політехнічної школи з виробничим навчанням (9–11 класи) відбувався упродовж 1959–1965 років.

Це забезпечувало безперервність у випусках 10 та 11 класів середніх шкіл: останній випуск з 10 класу відбувся у 1962 р., а перший випуск з 10 класу – у 1963 році.

У семирічній школі далі запроваджувалися середні загальноосвітні трудові політехнічні школи з виробничим навчанням, де викладання низки навчальних предметів здійснювалося іноземною мовою, так званих шкіл із поглибленим вивченням іноземної мови. У 1959 р. таких на території України була 61 така школа.

Відкривалися середні загальноосвітні школи для дітей, які більш здібні у сфері музики, хореографії та образотворчого мистецтва. Окрім основної форми організації навчально-виховного процесу – уроку, долучилась організація занять та практичної роботи учнів у шкільній майстерні, на дослідній ділянці, заводському цеху, на полях і фермах колгоспів.

В Україні успішно здійснюється перехід на однозмінне навчання. В першу зміну навчалось (у % від загальної кількості учнів):

- 1956/1957 навчальний рік – 69;
- 1957/1958 навчальний рік – 70,4;
- 1958/1959 навчальний рік – 77,8.

У 1958/1959 навчальному році у класах дослідних шкіл запроваджується новий навчальний план і використовуються підручники видання 1958 року для 1–7 класів семирічної та середньої школи. Навчальний план дослідної восьмирічної школи на 1958/1959 навчальний рік мав такі вказівки щодо впровадження (табл. 5).

У системі народної освіти передбачалось, що особливо обдаровані діти, в яких у ранньому віці явно виявились здібності (наприклад з математики, музики, образотворчого мистецтва) навчались за рахунок держави у спеціальних середніх загальноосвітніх закладах, де отримували середню загальну освіту з подальшим навчанням у відповідних вищих навчальних закладах.

Це розглядалось як розвиток та підтримка талантів з народу. З приводу нового навчального плану висловлювались думки про те, що доцільним є проведення відбору серед здібних учнів у школах, з метою переведення їх до спецшкіл, а особливо обдарованих дітей, у яких проявилися здібності до фізики, математики, біології, креслення тощо.

Таблиця 5

Вказівки щодо впровадження навчального плану дослідної восьмирічної школи на 1958/1959 навчальний рік

Предмети	Години	Примітка
Українська мова	У 1–2 класі по 12 годин, у 3–4 – по 10 годин на тиждень У 1–2 класі: читання – 6 годин; граматика і правопис – 5 годин; каліграфія – 1 година	Для 4 класу введено скорочений навчальний матеріал історичного, географічного та природознавчого змісту в зв'язку з тим, що історія, географія і природознавство не будуть вивчатись в 4 класі як окремі курси
Російська мова	4 години на тиждень у 3–4 класі	Читається за перехідною програмою і діючими підручниками
Арифметика	1–4 класи по 6 годин на тиждень	
Праця	1–4 класи по дві години на тиждень	У 1–4 класах дослідної восьмирічної школи передбачено на 102 години більше, ніж у масовій школі, це дає змогу посилити елементи політехнічного навчання
Фізичне виховання	По 2 години на тиждень в кожному 1–4 класі	Програми без змін
Співи	По 1 годині на тиждень у кожному класі	
Малювання	По 1 годині на тиждень у кожному класі	

Розділ І. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

Таким чином, вищі навчальні заклади отримуватимуть більш підготовлену молодь до професійного опанування певних наук.

Таким чином, за Радянської України у 50-х рр. ХХ ст. у післявоєнних умовах забезпечувалась відбудова народного господарства і системи загальної освіти. Було створено Академію педагогічних наук, удосконалювалися навчальні плани середніх загальноосвітніх шкіл, створювалися експериментальні політехнічні школи, школи робочої молоді. Колегія Міністерства освіти, підводячи підсумки розвитку шкільної освіти в УРСР 50-х рр. ХХ ст. називає його «етапом відбудови та зміцнення радянської школи в Україні».

Використані літературні джерела

1. *Березівська Л. Д.* Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті [Текст]: монографія / Л. Д. Березівська. – К.: Богданова А. М., 2008. – С. 240–245.
2. Народна освіта № 7. Новий навчальний план загальноосвітньої школи. – С. 3–5.
3. Стенограма Республіканської наукової конференції з питань політехнічного навчання в школах УРСР, 1956 р. [Текст] // Ф. 166, оп. 15, спр. 1807, 112 арк.
4. Збірник наказів та інструкцій МОН України. – № 15. – С. 14. Навчальні плани початкової, семирічної і середньої школи УРСР на 1954/55 навчальний рік. Затверджено Міністром освіти Г. Пінчуком.

Bibliography

1. *Berezivska L. D.* Reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u KhKh stolitti [Tekst]: monohrafiia / L. D. Berezivska. – K.: Bohdanova A. M., 2008. – S. 240–245.
2. Narodna osvita № 7. Novyi navchalnyi plan zahalnoosvitnoi shkoly. – S. 3–5.
3. Stenohrama Respublikanskoï naukovoï konferentsii z pytan politekhnichnoho navchannia v shkolakh URSR, 1956 r. [Tekst] // F. 166, op. 15, spr. 1807, 112 ark.
4. Zbirnyk nakaziv ta instruktsii MON Ukrainy. – № 15. – S. 14. Navchalni plany pochatkovoï, semyrichnoï i serednoï shkoly URSR na 1954/55 navchalnyi rik. Zatverdzheno Ministrom osvity H. Pinchukom.